

ЗАТВЕРДЖУЮ
Керівник підприємства/установи/організації
(Грантоотримувача)

АНОТОВАНИЙ ЗВІТ
про виконану роботу в рамках реалізації проєкту
із виконання наукових досліджень і розробок
«Соціальні наслідки пандемії COVID-19 в контексті суспільної трансформації в Україні:
соціологічний підхід»

Назва конкурсу: «Наука для безпеки людини та суспільства»

Реєстраційний номер Проєкту: 2020.01/0212

Підстава для реалізації Проєкту з виконання наукових досліджень і розробок (реєстраційний номер та назва Проєкту) 2020.01/0212 «Соціальні наслідки пандемії COVID-19 в контексті суспільної трансформації в Україні: соціологічний підхід»

Рішення наукової ради Національного фонду досліджень України щодо визначення переможця конкурсу «Наука для безпеки людини та суспільства» (назва конкурсу) протокол від 16-17 вересня 2020 року № 21

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЄКТ

Тривалість виконання Проєкту – 2020-2021 рр.

Початок – жовтень 2020 року

Закінчення – грудень 2021 року.

Загальна вартість Проєкту, грн. - 3 978 170, 00.

Вартість Проєкту по роках, грн.:

1-й рік - 950 170, 00;

2-й рік - 3 028 000,00.

2. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКОНАВЦІВ ПРОЄКТУ

до виконання Проєкту було залучено 19 виконавців, з них:

доктори наук 13;

кандидати наук 2;

інші працівники 4.

3. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ГРАНТООТРИМУВАЧА ТА ОРГАНІЗАЦІЮ(І) СУБВИКОНАВЦЯ(ІВ) ПРОЄКТУ

Грантоотримувач:

Назва: Інститут соціології НАН України

Організаційно-правова форма підприємства/установи/організації: державна організація

Підпорядкованість організації: державна

Код ЄДРПОУ: 02030293

Код(и) КВЕД: 72.20, 85.42, 85.59, 85.60

Стратегічні напрями наукової діяльності: фундаментальні та прикладні соціологічні дослідження

ПІБ керівника підприємства/установи/організації: Ворона Валерій Михайлович

Юридична адреса: 01021, м.Київ, Печерський район, вул. Шовковична, 12

Поштова адреса: 01021, м.Київ, Печерський район, вул. Шовковична, 12

Фактична адреса: 01021, м.Київ, Печерський район, вул. Шовковична, 12

Телефон: +38(044) 255-71-07

Адреса електронної пошти: i-soc@i-soc.org.ua

4. ОПИС ПРОЄКТУ

4.1. Мета Проєкту (до 200 знаків) Дослідження соціальних наслідків COVID-19 в їх соціально-структурних, політичних, соціально-психологічних та соціокультурних проявах в Україні, аналіз викликів і перспектив щодо наслідків пандемії.

4.2. Основні завдання Проєкту (до 400 знаків):

- 1) Вивчити соціальні особливості пандемії COVID-19, її соціальні ефекти та наслідки в Україні;
- 2) Дослідити сприйняття легітимності соціального порядку, соціально-структурну динаміку та флуктуації ціннісних орієнтацій суспільства у період пандемії;
- 3) Здійснити діагностику соціального самопочуття населення в умовах суспільно-психологічного стресу;
- 4) Створити банк соціологічних даних пандемії.

4.3. Детальний зміст Проєкту:

- Сучасний стан проблеми (до 400 знаків)

Пандемія COVID-19 має своїми наслідками зміни соціальної реальності, трансформацію суспільних комунікацій та формування нових правил безпеки людської життєдіяльності. Прояви цих глобальних тенденцій мають свої особливості, а відтак – і різні наслідки в кожній країні, зокрема в Україні. Соціальна ціна, наслідки і перспективи досвіду пандемії є наразі відкритими питаннями, які потребують досліджень.

- Новизна Проєкту (до 400 знаків)

Новизна проєкту полягає у застосуванні системного соціологічного підходу у дослідженні соціальних наслідків пандемії COVID-19, що передбачає вивчення різних, але й взаємопов'язаних соціальних аспектів та наслідків пандемії і використання широкого арсеналу соціологічних методів дослідження – теоретичних і емпіричних (кількісних та якісних).

- Методологія дослідження (до 400 знаків)

Вихідною методологічною позицією дослідження є визнання особливостей соціальних наслідків пандемії COVID-19 в Україні. Принцип системності дослідження визначає його структуру, яка складатиметься із чотирьох тематичних блоків, а саме: 1) суспільно-політичні наслідки пандемії; 2) соціально-структурні зміни; 3) соціально-психологічні прояви пандемії та 4) її соціокультурні та інформаційно-комунікаційні аспекти.

5. ОТРИМАНІ НАУКОВІ АБО НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ (до 2 сторінок) в поточному році/ в рамках реалізації Проєкту, зокрема:

На основі аналізу результатів репрезентативного опитування з проблематики соціальних наслідків COVID-19 в Україні, проведеного в рамках проєкту, та інших соціологічних даних визначена та досліджена динаміка суспільно-політичних орієнтацій, структурних змін, соціально-психологічного суспільного самопочуття, змін у культурних практиках та поведінкових патернах населення та його ставлення до соціальних проблем та наслідків COVID-19 у період 2020-2021 років.

Здійснено аналіз соціально-політичних наслідків щодо легітимності соціального порядку в Україні за умов пандемії, зокрема у таких аспектах як, довіра до владних інститутів та оцінки ефективності державної політики у протистоянні пандемії; патерналістські і авторитарні суспільні настрої; протестний потенціал та прояви соціальної самоорганізації.

Виявлені і проаналізовані тренди соціально-структурних змін, інтегральні самооцінки здоров'я та оцінки якості та ефективності медичної допомоги у громадській думці, вплив пандемії на соціальну нерівність та матеріальне становище респондентів.

Проаналізовані соціально-психологічні прояви та наслідки пандемії COVID-19 у громадській думці, здійснено діагностику соціального самопочуття населення в умовах пандемії, проаналізовано динаміку психологічного дистресу населення.

Досліджені впливи коронавірусної кризи на ціннісну ментальність соціуму та на культурні практики населення (умови відпочинку, дозвілля, участь в культурі). На основі аналізу результатів дослідження було виокремлено чотири статистично значущі типи поведінкових практик та адаптації до поточної ситуації, а саме – дотримання правил, неприйняття змін, дефіцит спілкування та власний контроль за вільним часом.

Серед основних висновків дослідження такі:

- 1) процеси соціальних змін під впливом пандемії COVID-19 мають здебільшого латентні прояви на фоні в цілому їх інертної динаміки в Україні у період 2020-2021 років;
- 2) Припущення, що пандемія спричинить зростання патерналістських та авторитарних настроїв в українському суспільстві, не справдилося. Результати аналізу показали, що детермінантами підтримки різних способів забезпечення рівня життя та наведення порядку в країні є переважно чинники соціально-економічного характеру.
- 3) Порівняно з попередніми роками у період пандемії 2020-2021 роках дещо зріс протестний потенціал: збільшилися частки тих, хто оцінює ймовірність масових виступів у місці проживання та особистої готовності брати участь в них. Однак вплив самих пандемічних чинників на протестний потенціал виявився незначним. До того ж зниження рівня соціальної самоорганізації через об'єктивні бар'єри безпосередньої соціальної взаємодії свідчать радше про «відкладений» характер переростання протестного потенціалу у реальну протестну поведінку.
- 4) Пандемія погіршила матеріальне становище людей не тотально, а вибірково: трохи більше третини населення повідомляє про це, тоді як дві п'ятих опитаних не відчували нічого подібного. Цим утворюються дві основні категорії населення – уражені пандемією (зазнали втрат), а також ті, хто уникнув її негативного впливу на матеріально-фінансове становище індивідів та сімей.
- 5) Аналіз соціально-психологічних наслідків пандемії сукупно з аналізом даних інших досліджень, проведених в Україні, свідчить, що у період з кінця 2020 і у 2021 році відсутній значний сплеск психоемоційних переживань у відповіді на пандемію. Проте таке відносно психологічне благополуччя населення в умовах пандемії пов'язане скоріше з тим, що значно більший вплив на самопочуття населення справляють переживання, пов'язані з соціально-економічним становищем.

- 6) Водночас психологічна складова є надзвичайно важливою в контексті розгляду інших аспектів протистояння пандемії, зокрема саме цей чинник відіграє найважливішу роль у існуючих бар'єрах, що гальмують процеси вакцинації.
- 7) Дослідження соціокультурної сфери та змін культурних практик під час пандемії дозволяє виокремити чотири статистично значущі типи поведінкових практик та адаптації до поточної ситуації, а саме – дотримання правил, неприйняття змін, дефіцит спілкування та власний контроль за вільним часом. Робота щодо коригування декомпенсації і дефіцитів в кожному емпірично сконструйованому кластері вимагає спеціальних державних, громадських, культурних і медійних стратегій і програм, спрямованих на комплексне додання наслідків пандемії у соціокультурній сфері.
- 3) Пандемія загострила існуючі суспільно кризові проблеми, такі як економічна бідність населення, соціально-структурна і суспільно-політична поляризація, низький рівень інституціональної довіри, слабка ефективність державних управлінських інститутів і часто некомпетентність кризового менеджменту.
- 9) Пандемія COVID-19, її соціальні наслідки та виклики постковідного відновлення позначили широкий спектр можливостей та потреб щодо переосмислення новітніх акцентів державної публічної політики та необхідності реформування соціального сектору в Україні. Пандемія корегує змістовне наповнення поняття національної безпеки з точки зору благополуччя людської спільноти, здатності національних урядів забезпечити належну інфраструктуру охорони здоров'я, екологічно безпечні умови проживання, дієздатну мережу соціального захисту всього населення і особливо соціально вразливих його верств.
- 10) Пандемія актуалізувала проблеми якості інститутів, державного кризового менеджменту та довіри до урядів у багатьох країнах і зокрема в Україні. Світовий досвід доводить, що успішні національні політики протистояння пандемії та «інфодемії» пов'язані з такими факторами, як ефективність уряду та його комунікацій з громадянами, довіра громадян до рішень влади та експертів, розвинений діалог поміж різними політичними акторами. Для України інклюзивне та стійке відновлення після пандемії означає також необхідність у реалізації багатьох суспільно важливих реформ, зокрема досягнення реальної ефективності антикорупційних інститутів, завершення судової реформи та реформування соціального сектору.

5.1. Опис наукових або науково-технічних результатів, отриманих в рамках виконання Проєкту (із зазначенням їх якісних та кількісних (технічних) характеристик)

В рамках реалізації дослідницького проєкту отримані наступні результати:

- 1) Проведено загальнонаціональне репрезентативне опитування «Соціальні наслідки COVID-19 в Україні» з 28 липня по 7 серпня 2021 р. методом інтерв'ю «обличчям-до-обличчя», загальна вибірка сукупність 2000 респондентів. Результати опитування слугували основною емпіричною базою проєктного дослідження.
- 2) Підготовлено 10 наукових статей та 4 аналітичні записки для органів державної влади.
- 3) Підготовлено колективну монографію «Пандемія COVID-19 в Україні: соціальні наслідки», за наук. ред. В.П.Степаненка, 15 др.а. – вийде друком у 2021 році.
- 4) Проведено науково-практичну конференцію «Соціальні наслідки пандемії COVID-19: соціологічні аспекти» 12 листопада 2021 року. Матеріли конференції (тези виступів) опубліковані у науковій збірці;
- 5) створено Банк соціологічних даних COVID-19 в Україні на базі веб-сайту Інституту соціології НАН України <http://i-soc.com.ua/>.
- 6) Підготовлено науковий заключний звіт про реалізацію Проєкту, оформлений відповідно до ДСТУ 3008:2015, який містить основні результати дослідження та його висновки.

5.2. За наявності науково-технічної продукції обґрунтування її переваг у порівнянні з існуючими аналогами

Проект пропонує системне соціологічне дослідження соціальних наслідків пандемії COVID-19 в Україні. Соціологічний підхід в дослідженні соціальних наслідків пандемії, що базується на аналізі соціологічних даних та фактів, забезпечує надійну емпіричну основу та об'єктивність дослідження. Виконавці проекту – вчені Інституту соціології НАН України – є високопрофесійними фахівцями у галузі соціологічних досліджень з великим досвідом виконання подібних комплексних проектів. Це є запорукою високих професійних стандартів і якості дослідження.

5.3. Практична цінність отриманих результатів реалізації Проекту для економіки та суспільства (стосується проектів, що передбачають проведення прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок)

Виконання завдань проекту надасть можливість дослідити соціальні особливості пандемії COVID-19 в Україні, а також оцінити ефективність подолання її наслідків в умовах поширення пандемії та у пост-карантинний період. Науково-практичні результати та аналітична інформація проекту дасть змогу уряду формувати реалістичну політику щодо подолання наслідків пандемії із запобіганням соціальної напруженості та конфліктів в громадсько-політичній сфері.

5.4. Опис шляхів та способів подальшого використання результатів виконання Проекту в суспільній практиці.

Здійснення цього проекту дозволить визначити вдалі та проблемні аспекти досвіду політичного та організаційного менеджменту щодо кризової ситуації пандемії та долання її наслідків. Соціальні наслідки пандемії можуть мати довготривалий ефект, більш того хвилі пандемії можуть повторюватись. Тому дослідження та діагностика соціального самопочуття населення, аналіз змін в соціальних очікуваннях та повсякденних практиках життєдіяльності, сприйняття легітимності соціального порядку, аналіз соціально-структурної динаміки та змін ціннісних орієнтацій суспільства будуть мати великий прогностичний потенціал. Таргетування різних соціальних груп, які по різному сприймають результати урядової політики щодо подолання наслідків пандемії, дасть змогу уряду ефективно проводити інформаційну політику.

Примітка: Анотований звіт не містить відомостей, заборонених до відкритого опублікування

Науковий керівник Проекту

Головний науковий співробітник
Інституту соціології НАН України
доктор соціолог. наук
В.П. Степаненко

(підпис)